

Årsskrift 2004

Lokalhistorisk Arkiv For Gjern Kommune

*Vil selv du fatte
Dit væsens rod, -
Skøn på de skatte
De efterlod.
(Johs. V. Jensen)*

9. årgang

Lokalhistorisk Arkiv for Gjern Kommune

Bestyrelsen

Formand:	Carl-Johan B. Madsen
Næstformand:	Vagn Hestbæk
Kasserer:	Jørn Froberg
Sekretær:	Anders Peter Andersen
Arkivleder:	Tage Franck

Arbejdsudvalget

Aase Kusk, Gjern
Kirsten Secher, Gjern
Henry Pedersen, Fårvang
Thomas Røddik, Fårvang
Johannes Knudsen, Grauballe
Leif Nedergård, Allingskovby
Oluf Nielsen, Dalsgård/Nebel
Knud Orla Nielsen, Svostrup
Inger Mikkelsen, Sorring
Aage Jacobsen, Sorring
Laurits Madsen, Sorring
Erling Lemming, Skannerup
Egon Rod, Voel

Årsskriftet sælges til medlemmer for 25 kr,
Pris til andre 55 kr.

Medlemskontingent: 40 kr. for par og 25 kr. for enlige.

Redaktion:

Carl-Johan B. Madsen ansvh.
Janni Gade
Kirsten Secher

Indhold:

Formanden har ordet.	side	4
Om Voels første skole. <i>Af Frode Rydal Nielsen.</i>	-	5
Historien bag skolevæsenet i Svostrup sogn. <i>Af Vagn Toft og Anders Peder Andersen.</i>	-	9
”Brandstifteren” fra Voel. <i>Af Jørn Froberg.</i>	-	13
Den store ildebrand i Truust 1854. <i>Af Ivan Stochholm Christensen.</i>	-	19
Herremanden på Gravballegård.	-	27

Formanden har ordet.

Endnu et år er gået. Et år hvor arkivet har markeret sig på forskellig vis. Et år hvor vi som sædvanligt har fået nye arkivalier, og hvor besøgstallet igen har været højt.

Men hvordan bliver fremtiden? Man arbejder på at lave større kommuner. Betyder det, at der er en plads til vores arkiv i fremtiden?

Det mener vi naturligvis der er, for vi finder det er vigtigt, at vi beholder vores lokale identitet, og at vi opbevarer vores lokale historie i det område, hvor den er skabt.

Derfor er det vigtigt, at arkivet i fremtiden markerer sig mere i offentligheden. Det kan være i dagspressen eller ved at lave udstillinger i arkivets lokalområder.

Desuden er det vigtigt, at vore brugere stadig finder arkivet attraktivt at benytte.

Vi håber at politikerne deler vore synspunkter, således at de ved en evt. kommunesammenlægning, sikrer arkivets fortsatte eksistens.

En af de ting arkivet gør, og kan gøre umiddelbart er, at forøge det materiale vi stiller til rådighed for vore brugere. Det kan være flere kirkebøger, folketællinger eller måske skifteprotokoller. Men det er naturligvis også at yde dygtig og professionel hjælp til brugerne. Her har vi allerede dygtige og vidende hjælpere, men vi kan naturligvis alle blive bedre.

I 2003 modtog arkivet en gave fra Lions Club i Gjern på 4000 kr. til indkøb af en ny computer til arkivet.

Denne computer skal bruges til at indscanne arkivets billedsamling, så vi har den i elektronisk form. Dette vil gøre det lettere i fremtiden at bruge billederne. Samtidig bliver det muligt for brugerne at få billeder fra vores samling med hjem på en CD. Dette arbejde er en af arkivets medarbejdere allerede i gang med.

Arkivet har som tidligere nævnt fået indleveret en del nyt materiale.

Der skal her fremhæves en enkelt aflevering.

I 2003 fik Midtjyllands Avis nye lokaler, og i den forbindelse ønskede avisen at skille sig af med noget af deres billedsamling. Derfor fik arkivet tilbudt rigtig mange billeder fra arkivets område. Et tilbud vi naturligvis tog imod.

I det forløbne år indgik arkivet en aftale med lokalarkivet i Århus om at indtaste vielserne i perioden 1770-1860, for alle sognene i Gjern kommune, på en computer. Herefter bliver det muligt at søge disse vielser på Internettet sammen med andre vielser fra Århus Amt.

Projektet er i gang. Et sogn er færdigt og et er næsten færdigt.

Til sidst en tak til bestyrelsen og arbejdsgruppen for deres indsats i 2003.

Om Voels første skole.

Af Frode Rydal Nielsen

Voels første skole var beliggende på Smedegade 1.

Allerede i ryttertiden fik Voel sin første skole, selv om det ikke var en rytterskole. Den blev formodentlig bygget omkring 1750.

Ved udskiftningen af Voel by i 1793 fik skolen tillagt jord ved Linå vej, nemlig Amhoysager, Tindager, Kruk Spjelde og Stauager. Skolen fik tørveskifte i Vangved mose sammen med husmændene. Af den grund kom mosen i folkemunde til at hedde

Husmose. Det blev siden dens officielle navn.

Godt 100 år fik bygningen som skole, da den i 1858 blev kasseret som skole. Den Hvide skole på Thorupgårdsvej 4 blev bygget i 1859.

Sogneforstanderskabet for Skorup og Tvilum sogne ønskede herefter at afhænde den gamle skole ved auktion. Denne auktion er indskrevet i Silkeborg Birks auktionsprotokol for 1859 og gengives efterfølgende i sin fulde ordlyd.

Aar 1859 den 6 Juni blev Auktionsretten sat i den gamle Skolebygning i Voel, i Auktionsdirectørens Forfald ved uopsættelige Embedsforretninger af hans med Amtets Constitution forsynede Fuldmægtig exam jurs Jespersen i Overværelse af underskrevne Vidner for efter Requisition af Skorup Tvilum Sogneforstanderskab at afholde Auktion over bemelde gamle Skolebygning i Voel med Haveplads samt Tørveskifte.

Auktionen har været bekjendtgjort ved Placat i Aarhus Avis og ved Kirkestævner i Tvilum, Gjern, Skanderup og Linaa Sogne.

Paa Rekvirenten Skorup – Tvilum Sogneforstanderskabs Vegne Mødte dettes Formand Proprietær Bjørn, Tvilumgaard, der fremlagde Conditioner til Auctionen. Tillige mødte Sogneforstanderne, Thomas Nielsen af Sminge, og Søren Rasmussen samt Christian Nielsen, begge her af Byen, Rekvirenterne bad tilført følgende Tillægsconditioner.

- 1. Det ved Skolen værende Udhus er undtaget fra Salget.*
- 2. Den Jordfrugt, som findes i Haven, er køber uvedkommende.*
- 3. Omkostningerne ved Fraskillelsen af det gamle gamle Skolehuses Grund fra Skoleloden, sker for Købers Regning og foranstalles af ham.*
- 4. Tørveskiftet, andel af Matr Nr 43, sælges i 2 dele nemlig,
Nr. 1 Den nordre Side af Skolens Tørveskifte.
Nr. 2 Den Søndre Side af samme, således som det findes ansat ved Pæle.*

Udgifterne ved Adskillelsen af disse 2 Parceller udredes af Køber og Sælger hver med Halvdelen.

5. *Ejendommen ere ubehæftede.*

Rekvirenterne fremlagde endvidere en Extract af den nye Matricul, som viser at Skolelærerembedet har Anpart i det omhandlede Tørveskifte, ingen Adkomst-documenter kunde tilvejebringes.

Efter at Conditionerne med Tillægsconditionerne og Extracten samt videre det Protokollen Tilført var oplæst for de tilstedeværende Libhavere, blev Auctionen, fremmet efter Conditionerne, og opraabes saaledes først, efter at Rekvirenterne havde begæret følgende Tilægscondition tilført.

6. *Det er blot Skolebygningen som bortsælges, allsaa er undtaget alt sømfast Inventarium, ogsaa hvad som er nagel fast.*

Den gamle skole i Voel

*Skolebygning med grund og Haveplads opråbes for
Derpå blev efter bud og Overbud Højstbydende Opholdsmand*

400 Rds

Chresten Olsen af Voel med 380 Rds
Herpaa blev givet Hammerslag under Forbehold af Approbation.

Derefter opraabes Skolens Tørveskift paa den nordre side for 80 Rds
hvorpå blev efter bud og Overbud Højestbydende Opholdsmand

Chresten Olsen af Voel med 85 Rds
hvorpaa blev givet Hammerslag under Forbehold af Approbation.

Derpaa opraabes Skolens Tørveskift på den søndre side for 80 Rds
hvorpå blev efter bud og Overbud Højestbydende Opholdsmand

Chresten Olsen af Voel med 96 Rds

De paa Sogneforstanderskabets (vegne) Mødte approberede alle 3 og Chresten Olsen gjorde bud efter at han til Sikkerhed havde deponeret i Auktionsretten en til ham den 29 Marts 1856 udstedt Panteobligation fra Søren Nielsen i Voel oprindelig stor 1000 Rds, hvorpaa er afbetalt 100 Rds, hvilken Obligation tages i Forvaring af Auktionsretten.

De i dag gjorde Bud blev som Følge heraf tillagt juridisk Virkning.

Køber bemærkede, at han frafaldt Delingen af Tørvejerde.

Forretningen blev derefter oplæst, sluttet og med Underskrift bekræftet.

L B Jespersen

På Sogneforstanderskabets Vegne:

Bjørn, Christian Nielsen, Thomas Nielsen, Søren Rasmussen

Som Køber

Chresten Olsen

m.f.p. (med ført pen)

Chresten Olsen kom fra Toftegården, som han havde overdraget til sin datter og svigersøn. Chresten Olsen var selv 3. generation på Toftegården.

Den obligation, der blev lagt som sikkerhed for handlen med skolen, stammer helt sikkert fra Chresten Olsens salg af ca. 40 Tdl til Søren Nielsen, hvorpå Søren Nielsen byggede gården Grøndalslund.

De næste mange år var skolen privatbolig, men formentlig omkring år 1900 blev den til købmandsforretning,

hvor den efterhånden fik 2 tilbygninger. På bygningerne fandtes tidens reklameskilte om mel, kaffe, margarine og mange andre varer. I længden var det naturligvis ikke muligt at drive forretning fra så gammel en bygning, til trods for flere ombygninger. Derfor måtte skolen i 1942 vige for en ny og moderne butik.

Historien bag skolevæsenet i Svostrup sogn.

Af Vagn Toft og Anders Peder Andersen

Den oprindelige ”skole” for børn på landet i Danmark, var som oftest kirkedegnen eller en husmand, der samlede børnene til lidt ”undervisning”, primært i kristendom, men også lidt læsning, skrivning og måske lidt regning.

Så kom der imidlertid gang i skolen på landet, da Frederik IV. i 1721 kom med dekretet, der pålagde ethvert rytterdistrikt (en militær opdeling af landet) oprettelsen af en rytterskole, der i egnet lokale skulle varetage undervisningen af den opvoksende ungdom. Da Lysgård-Hids-herred, som vi tilhører, ikke havde rytterdistrikter, omfattede dekretet ikke Grønbæk-Svostrup sogn, som var vort sogn på det tidspunkt.

Imidlertid gav rytterskolerne inspiration til herremanden på Allinggård, Christian Fisker, idet provst Hurtigkarl i Grønbæk den 3. juni 1735 indberetter til kongen, at ”velbårne Kristian Fisker til Allinggård på egen bekostning har ladet opbygge en skole i Grønbæk”. Han betalte selv skolepengene for de fattige, medens de formuende selv måtte betale for undervisningen. Børnene blev ikke alene undervist i deres børnelærdom, men også i ”regnen og skriven”.

Børnene fra annexsognet Svostrup skulle selvsagt gå i denne skole, men da den hurtigt var fyldt op, tyede man i

Svostrup sogn til førnævnte ordning med en ”begavet” husmand, der i vinterhalvåret samlede nogle børn til lettere oplæring, specielt i kristendom. I 1741 lader skolepatronen, som han kaldes, Christian Fisker til Allinggård en større skolebygning opføre i Grønbæk med både beboelse til skolemesteren og skolelokale, og det oprindelige ”skolehus” her flyttes til Svostrup og opføres på kirkens grund syd for kirken. Nuværende Allinggårdsvej 52. Skoleholderen i Grønbæk, Peder Jull Handberg, forflyttes til Svostrup. Hans løn var 10 rigsdaler 1 mark + naturalier til føde og opvarmning. Desuden græsning til to køer på Svostrup Mark og hø og halm til vinteren. Hermed var Svostrup Sogn rykket ind i nutiden, som den var anno 1741!

Den første skole i Grønbæk.

I 1856 var børnetallet i Svostrup blevet så højt, at skolen var for lille. Derfor opførte sognet en ny skole på skolens lod vest for vejen, nuværende Allinggårdsvej 85, hvor Eva og John Dalsgaard bor. Allerede dengang kunne

det medføre splid i sognet at bygge en ny skole: 43 stemte for at skolen skulle opføres i Grauballe, mens 53 stemte for Svostrup. Provst og sognepræst stemte for at skolen skulle ligge i Svostrup for kirkens skyld!

Imidlertid gik børnene fra den nordlige del af Svostrup Sogn stadig i skole i Grønbæk. Men i 1866 var børneantallet

vokset så stærkt, over 100 børn i både Grønbæk og Svostrup skoler, at sognerådet for at aflaste begge skoler, besluttede at oprette et nyt lærerembede for den nordlige del af Svostrup Sogn. Sognerådet købte matr. nr. 5b, Asmindegårde, og ved en tilbygning indrettede den til ny skole. Det er nuværende Grønbækvej 68, hvor Linda og H.P.Hansen bor.

Asmindegårde skole

Allerede i 1888-90 er Svostrup Skole blevet for lille, idet man igen oversteg 100 børn. Derfor besluttede man at oprette "pogeskole" (de yngste) i det nyopførte forsamlingshus i Grauballe, nuværende Nebelvej 3.

I 1905 kom der ordre fra Undervisningsministeriet til sognerådet om at fremkomme med forslag til omordning af skoleforholdene i Svostrup skoledistrikt. Sognerådet

vedtog med 5 stemmer mod 3 at bibeholde skolen i Svostrup og bygge en ny toklasset skole i Grauballe. Men Undervisningsministeriet kasserede denne plan og påbød sognerådet at opføre en ny dobbeltskole i Grauballe og nedlægge Svostrup Skole. Den nye dobbeltskole blev opført i 1908 og kostede i alt, med byggegrund og have, ca. 18.000 kr. Det er den nuværende gamle skolebygning på Gudenåvej 21. I 1911 var børnetallet i Asmindegårde Skole blevet så stort, at man besluttede at bygge en ny dobbeltskole nærmere ved landevejen. I 1912 blev den ny Asmindegårde Skole bygget på matr. nr. 1v, Allinggård, for i alt 14.000 kr. Det er den nuværende Grønbækvej 80. Dermed var Svostrup Sogns skolevæsen fuldt på højde med tiden med to nye dobbeltskoler og 4 klasser i hver.

En ny skolelov i slutningen af trediveerne medførte udarbejdelsen af tegnimngler til en ny centralskole i Svostrup Sogn. Planen var at den skulle ligge på Sehesteds jord, Grønbækvej 20-22, hvor nu Grauballe Hallen ligger. Men besættelsestiden kom i vejen, så først i 50'erne dukkede planerne op igen, og nu var løsenet i landsognene "centralskoler" ifølge den nye skolelov af 1958, hvor landskoler endelig ligestilledes med byskoler!

Nu opstod der imidlertid en strid mellem de to skoledistrikter i sognet angående beliggenheden. Asmindegårde krævede, at den skulle ligge midt mellem de to skoler.

Forslaget var en beliggenhed nord for Ny Grauballe på vestsiden af Grønbækvej. Denne strid var imidlertid så indædt, at man ikke kunne få besluttet byggeriet. Derfor enedes man omkring 1963, for at imødekomme den nye skolelov, om et samarbejde, hvilket medførte transport af børn imellem de to skoler ved hjælp af en skolebus, Folkevognsrugbrød, ført af "institutionen" Konrad Døssing. Skoleformen her i Svostrup Sogn, hvor Konrad stod for transporten af børnene mellem de to skoler varede nu indtil 1968.

Fra godt og vel midten af tresserne rasledes der nu kraftigt med tanken om en kommunalreform. Svostrup Sogneråd havde gennem årene siden skoleloven fået samlet en temmelig stor kapital, øremærket til skolebyggeri. For at forebygge en eventuel nedlæggelse af Grauballe Skole ved kommunesammenlægningen, tog Sognerådet det store skridt – UDEN tilladelse fra Viborg Amt – at opføre træ-pavilloner indeholdende 7 klasselokaler bag ved hovedbygningen over mod skellet til Grauballe på Gudenåvej. Som kuriosum kan det nævnes, at Arne Laursen, Grauballe på Gudenåvej, der havde en vejret over til Gudenåvej, skulle have tilladelse til stadigvæk at måtte cykle gennem skolegården!

Der blev nu indrettet skolekøkken, sløjdsal, skole-og søgnebibliotek i den gamle bygning. Skolekøkken-undervisningen havde foregået i Forsamlingshuset, der var bygget i -64.

Her foregik gymnastik-undervisningen også om vinteren indtil Grauballe-Hallen blev indviet i oktober –73.

I begyndelsen af 80'erne opførtes en ny pavillon, hvor nu skolen har sin hockey-bane. Den kom til at rumme skolebibliotek, AV-rum og lærerværelse + kontor. Den gamle bygning blev renoveret indendørs, hvor der bl. a. blev indrettet formnings- og håndarbejdslokale. – Denne pavillon-løsning fungerede fint frem til 1993. I – 92 havde Gjern Kommune ”fundet” ca. 6 mill. kroner i kommunekassen og vedtog at bygge en helt ny skole i Grauballe. For at dette kunne lade sig gøre og undervisningen fortsætte under byggeriet, blev pavillonerne med de syv klasselokaler flyttet op på Hallens P-plads.

Den nye skole stod færdig og blev indviet 15. august 1993. Via en lokal indsamling og hjælp fra diverse fonde, skabte Jørgen Nash værket ”Frihed for Loke såvel som for Thor”, som pryder facaden af de nye skolebygninger. Skoleindvielsen blev fortaget af formanden for Foreningen af Landsbysamfund i Danmark, der kaldte byggeriet ”Danmarks sidste, nye landsbyskole”!

Afsløringen af Jørgen Nash's værk blev fortaget af forfatteren Ebbe Kløvedal Reich, - og aldrig er der hørt mage til tale vest for Valby bakke!

Nu havde Grauballe en skole af høj standard. – Folk, der kom på besøg, troede det var et kursuscenter!

Samtidig med skolebyggeriet blev der lavet børnehaven i ”den nye pavillon”.

Det var kummerlige pladsforhold, og kommunen vedtog at opføre en helt ny børnehaven og skole-fritidsordning i forbindelse med og øst for skolen. Denne blev indviet november 1999.

Vi er nu nået til et helt nyt kapitel i institutionernes historie her i Svostrup Sogn:

Til efteråret overtager Grauballe Skole den nuværende børnehaves bygninger, og kommunen er nyligt gået i gang med at renovere ”Vagn Nielsen's Gård” – bag smeden. Her bliver indrettet og nybygget en helt ny institution med masser af plads og rum til nytænkning!

”Brandstifteren” fra Voel.

Dramatiseret autentisk beretning baseret på dom, afhøringsrapporter og andre kilder.

Kildemateriale fremskaffet af Frode Rydahl Nielsen og Jens Mandrup Frandsen. Oversættelse af gotisk skrift Kirsten Hvam. Dramatisering af Jørn Froberg.

En sommernat ved midnatstide mandag den 7. juli 1823 ridder en ensom skikkelse over markerne mellem Thorupgård og den lille landsby Skjellerup. Det er tydeligt, at det er en person, som er ude i et ondt ærinde, for han nærmest sniger sig af sted, og undgår at følge den etablerede vej. Det er ejeren af Thorupgård, der er på vej for at sætte ild på et gammelt faldefærdigt hus, han ejer i Skjellerup. Han er ikke glad for, at han selv er nødt til at antænde huset, men han har ikke kunnet få andre overtalt til det, og nu kan det ikke vente længere. Hans økonomiske situation er fortvivlet, han skylder den forhadte gnier og pengeudlåner landinspektør Søren Sørensen i Laven penge for terminen. De skulle have været betalt for længe siden, og nu vil Sørensen ikke vente længere. Han har lånt penge af Sørensen mod pant både i huset i Skjellerup og i sine ejendele på Thorupgård. Han har allerede for længe siden forudset, at han kunne komme i økonomisk uføre, og derfor har han forsikret det gamle faldefærdige hus for 450 Rdl, selv om det ikke engang er det halve værd. Nu gælder det om at få sat ild på lyntaget og så stole på, at lejeren Jens Erichsen sørger for at få familien ud, så ingen indebrænder, men Jens er blevet advaret, og ved hvad der skal ske. Det blæser lidt, men han håber, at vinden ikke vil få ilden til at

springe over til nabohusene, for sker det, er der risiko for, at hele landsbyen brænder ned, og både dyr og mennesker måske indebrænder.

Det ærgrer ham, at han ikke har haft held til at få andre til at sætte ild på huset, for så ville risikoen for, at han selv kom til at hænge på noget være minimal. Så kunne han have sørget for at skaffe sig et godt alibi, og ingen ville kunne bevise, at han havde noget med branden at gøre. Han havde troet, at han kunne få husmand og tækkemand Andreas Christiansen i Voel til at klare opgaven for ham, men det var ikke lykkedes. For omkring 14 dage siden havde han talt med Andreas på gaden i Voel, og havde prøvet at få ham til at tage til Skjellerup og sætte ild til huset, men Andreas havde afvist, selv om han var blevet stillet en god betaling i udsigt. Det ville ellers have været et godt tidspunkt at sætte ild til huset, for så kunne man få det til at se ud, som om ilden var opstået på grund af en gnist fra et Sct Hans bål.

Efter Andreas havde afvist, havde han gået i et stykke tid og tænkt på, hvem der ellers kunne tænkes at ville påtage sig brandstiftelsen, og som han kunne stole på ikke ville sladre. Det var endt med, at han i lørdags havde besluttet at prøve Anders Jensen, kaldet Liier Anders, i Voel. Liier Anders havde før

været på kant med loven, og derfor regnede han med, at han kunne overtales til lidt af hvert. Han havde haft lidt besvær med at komme til at snakke med Anders om sagen inde i stuen, for Anders's kone havde hele tiden sværmet rundt for at lytte. Til sidst havde han været nødt til at bede Anders gå med uden for, for at slippe for den nysgerrige kone. Han havde imidlertid ikke fået overtalte Anders, der havde været bange for, at det ville gå galt, så han blev afsløret, og han havde absolut ingen lyst til igen at ende i Retten.

Det var ved at være på allerhøjeste tid at få skaffet en brandstifter, for der var ingen tvivl om, at Sørensen ville møde op med fogeden i løbet af meget kort tid for at få sine penge. Hele søndagen havde han tænkt på, hvordan han skulle få huset brændt af, uden han selv skulle gøre det. Han var så kommet til at tænke på, at lejeren i huset, Jens Erichsen, var den der lettest kunne antænde huset. Jens Erichsen havde en søn på 12 år, som var tjenestedreng hos ham på Thorupgård, og ham fik han til at give en besked til faderen om, at han skulle møde på Thorupgård tidligt mandag morgen. Jens Erichsen var også kommet i morges, endda så tidligt, at han ikke selv var stået ud af sengen endnu. Jens havde ikke været særlig villig til at hjælpe, selv om han var blevet lovet, at de penge han skyldte for husleje passende kunne være betaling for at brænde huset af. Jens havde været ked af at miste den smule han ejede, for Jens havde fået at vide,

at det var nødvendigt at familien flygtede ud fra det brændende hus i nattøjet og uden andet, ellers kunne nogen få mistanke om, at de selv havde påsat branden. Men han havde også gjort Jens opmærksom på, at det kun drejede sig om nogle få ubetydelige ejendele, han ville miste ved branden, og at han derefter som husvild havde gode muligheder for at gå rundt og tigge, og at det kunne give rigtig mange penge. Jens havde dog ikke umiddelbart ladet sig overtale, selv om han ikke forekom helt upåvirket af udsigten til de let tjente penge ved tiggeri.

Han havde nu forsøgt sig hos de tre personer, han mente, han kunne stole på ikke ville sladre, uden at opnå det han ønskede. Det var for risikabelt at forsøge sig hos andre, så hvis han ikke selv ville være brandstifter, måtte han gøre et nyt overtalelsesforsøg. Han bestemte sig for, at han ville prøve at tale med Andreas igen. Måske kunne han alligevel overtale ham, hvis betalingen blev sat lidt op. Han tog til Andreas's bolig i Voel igen, men kun konen havde været hjemme, så han havde snakket lidt med hende om vind og vejr, og fortalte hende ikke, hvad hans ærinde egentlig var.

Liier Anders havde han heller ikke kunnet træffe, for han var kørt til Linaagaard sammen med en anden Voelbo, Nels Pelsen.

Der var så kun én mulighed tilbage, og det var at prøve at gøre Jens Erichsen

mør. Jens og hans kone Mette Marie arbejdede i sommertiden med at skære tørv i mosen mellem Thorupgård og Voel. Det var et hårdt og beskidt arbejde og også ringe betalt, men de var nødt til at tage det arbejde, de kunne få, hvis de ville holde sulten fra døren. Igen havde han prøvet at overtale Jens, men Mette Marie havde hørt, hvad der blev talt om, og hun var blevet vred og skræmt over udsigten til at miste sit hjem, og havde forsøgt at få ham til at opgive husbranden. Men han havde sagt til hende, at det ikke kunne være anderledes, og hvis Jens ikke ville, så måtte han selv sætte ild på huset, for det skulle ligge i aske inden dag gry næste morgen.

Nu red han så afsted her i sommernatten i den hensigt selv at sætte huset i brand, og derefter komme væk så hurtigt som muligt. Han var efterhånden kommet så tæt på Skjellerup, at han kunne se de svage omrids af de få gårde og huse, og han overvejede, hvordan han bedst skulle få lyntaget på sit hus til at fænge, uden at branden bredte sig til andre tage.

Han kendte Skjellerup ud og ind, for han havde selv boet dér indtil for syv år siden i 1816, da han købte Thorupgård af sin svoger Anders Laursen. Han og Anders havde byttet gårde. Han havde købt Thorupgård af Anders, og Anders havde købt hans gård i Skjellerup, og det var endda ikke første gang, han havde byttet gård med Anders. I 1811 havde han købt Anders's gård i Skjellerup i forbindelse med, at Anders

havde købt Thorupgård af deres fælles svigerfader Christen Jensen. Svigerforældrene Christen og Maren havde i 1793 købt Thorupgård af Ritmester Hoff, og de boede nu på aftægt på Thorupgård. Christen havde fået aftægtskontrakten lyst i skødet, så uanset hvem der var ejer af gården, havde han sikret sig, at konen og han kunne forblive som aftægtsfolk på gården.

Han var lidt i tvivl om, hvor han havde Anders rent venskabsmæssigt efter disse gårdhandler, og efter de var blevet ex-svogere. Anders's kone Karen var død, og Anders var nu gift med Johanne. Også hans egen kone Ane var død, og han var nu gift med Kiersten Rasmusdatter. De to koner kom godt ud af det med hinanden, og Kiersten havde netop i eftermiddags været på barselsbesøg hos Johanne.

Han var efterhånden kommet helt ind til Skjellerup, og gjorde holdt ved siden af Niels Jensen's hus, der lå ved siden af hans eget hus, for at finde ud af, om nogen havde set ham. Han følte på lommen om fyrtojet var, hvor det skulle være, da der pludseligt blev kastet en fork mod ham, så hans hest i forskrækkelse gav et spring frem. I det samme råbte Niels Jensen: "Hvad er det du vil Jens Laursen,- vil du sætte ild på mit hus!". En anden person begyndte samtidig at råbe, at han skulle stoppe. Han blev så overrasket, at han spontant udbrød: "Hvad er det! hvad er det!". Så satte han hesten i gallop, og

flygtede ud af byen, ud over markerne mod Thorupgård.

Thorupgård

Så hurtigt, som han overhovedet kunne, fik han tøjret hesten på marken uden for Thorupgård, hvor han i forvejen havde tre andre heste gående, og skyndte sig derpå ind og fik nattøj på og gik i seng. Her havde han dog ikke ligget længe, inden der blev banket kraftigt på døren. Efter en passende lang tid gik han ud og lukkede op, og dér stod fem Skjellerupmænd, som han alle kendte: Jørgen Laursen, Peder Nielsen, Christopher Jensen, Christian Andersen og Niels Nielsen.

Det var Jørgen Laursen, der førte ordet, han havde tidligere været ved hestegarden, og var i øjeblikket på besøg hjemme hos sine forældre i Skjellerup. Jørgen stillede sig op som en myndighedsperson, og ville vide,

om han ikke lige have været i Skjellerup, hvilket han på det bestemteste benægtede. Det udviklede sig til mundhuggeri, som han satte en stopper for ved at bede dem "slikke ham i måsen" og slå døren i. Han var klar over, at de havde kunnet følge hestens hovslag på markerne hele vejen fra Skjellerup til Thorupgård, men selv om de havde set ham ved huset i Skjellerup, havde de ikke nogen beviser på, at han var der for at brænde huset af. Han var dog klar over, at der ville ske mere i sagen, og overvejede hvilke muligheder, han havde for at give indtryk af, at der absolut ikke på noget tidspunkt havde været planer om at brænde Skjelleruphuset af, men at han tværtimod havde planer om at sætte det i stand.

Selv om han var nervøs for, hvad der ville ske, gjaldt det nu om, at han opførte sig helt sædvanligt. Derfor stod han op og gik ud, for at sætte køerne på marken, som han plejede. På vejen ud med køerne blev han mødt af sognefoged Søren Jacobsen Møller fra Linå, der fulgtes med Lars Melgaard og Søren Mikkelsen fra Skjellerup. De stoppede ham, og begyndte at udspørge ham og påstå, at han havde være i Skjellerup om natten, og at han havde været der for at sætte ild på sit hus. Det nægtede han, og de bad ham så om at følges med dem til Skjellerup. Han var klar over, at han ville få problemer, hvis han nægtede, så derfor svarede han, at han ville komme straks, men at han skulle have et læs bygningstømmer med, som skulle bruges til at sætte huset i stand med.

Han læssede nu så hurtigt, han kunne en vogn med noget gammelt tømmer, og kort tid efter ankom han til Skjellerup. Her var sognefoged Frands Christensen fra Sminge mødt op, fordi Thorupgård hørte under Sminge fogedri, og sognefogeden gik straks efter til Voel for at skaffe et vagtmandskab, som skulle forhindre ham i at flygte. Han blev underrettet om, at der var blevet nedsat en politiret på Hielmslev Giern Herreders Tingsted i Skanderborg, som havde til opgave, at undersøge sagen, og at hans ex-svoger Anders Laursen havde indgivet en skriftlig anmeldelse om nattens hændelser.

Først sent den følgende dag onsdag skete der noget. Indtil da havde han været bevogtet af sognefoged Frands Christensen og hans folk, men nu blev han fremstillet for politiretten. De krydsforhørte ham med alle de oplysninger, politiretten havde samlet ind ved afhøringerne af en lang række personer. Han blev klar over, at både Andreas tækkemand, Liier Anders og Jens Erichsen havde røbet hans forsøg på at overtale dem til brandstiftelse. Det overraskede ham, for han havde været helt sikker på, at de ikke ville røbe ham. Men han var overbevist om, at det ikke var dem, som havde afsløret hans planer over for Skjellerupfolkene, så de kunne lægge sig på lur efter ham. Inden længe gik det da også op for ham, hvordan hans plan var blevet røbet til Skjellerupfolkene. Det var fordi Jens Erichsens kone Mette Marie, var blevet så skræmt, da hun ude i mosen hørte om brandstiftelsesplanen, at hun havde passet Kiersten op og beklaget sig over, at hjemmet skulle lægges i aske, da Kiersten passerede gennem mosen for at gå på barselsbesøg hos Johanne. Kiersten havde fortalt Johanne, hvad Mette Marie havde sagt til hende om, at huset i Skjellerup skulle ligge i aske inden næste dag gryede. Johanne havde ladet sin viden gå videre til manden Anders og til de øvrige Skjellerupboere, der derefter havde besluttet at holde vagt.

Politiretten prøvede at få ham til at tilstå, men han havde ikke lyst til at indrømme, at han havde været i Skjellerup for at stifte brand. Rent

faktisk var der heller ikke sket noget, han havde jo ikke engang nået at finde fyrtøjet frem. Derfor indrømmede han kun over for politiretten, at han havde været i Skjellerup natten mellem mandag og tirsdag, men at det kun havde været med det formål at lave sjov med Skjellerupfolkene, fordi han vidste, at de frygtede, han ville komme og sætte ild på sit hus.

Politiretten ville ikke tro han forklaring, og bestemte, at han næste dags morgen skulle køres til Aarhus Arrest.

Jens Laursen måtte affinde sig med at vente længe, inden der blev afsagt dom i sagen. Retssagen blev behandlet ved

Hielmslev Gjern Herreders Extraret efter Stiftsamtets ordre. Tiltalen lød på forsøg på ildspåsættelse ("intenderet Ildspaaættelse"), og Jens Laursen tilstod under retssagen, at han ønskede at få huset i Skjellerup brændt af for at få udbetalt forsikringssummen på 450 Rdl.

Jens Laursens forsvarer forsøgte at opnå en mildere straf ved at henvise til, at Jens Laursen for en del år siden havde haft anfald af vanvid, at han havde røbet sin brandstiftelsesplan over for andre, og at Jens Laursen tvivlede på, at han kunne få sig selv til at udføre planen, når det kom til stykket. Dommeren afviste imidlertid at lade nogle af disse forhold mildne straffen.

Den 9. oktober 1823 afsagde Hielmslev Giern Herreders Extraret følgende dom:

Thi kiendes for Ret

Arrestanten Jens Laursen fra Thorupgaard bør hensættes til Arbeide i Kiøbenhavns Fæstning sin Livstid. Saa bør han ogsaa udrede samtlige af denne Sag lovligen flydende Omkostninger og derunder i Sallarium til Actor Prokurator Calundan 6 Rdl og til Defensor Sagfører Warthoe 4 Rdl alt Sølv - At efterkommes under Accord efter Loven

Sommerfledt

Som Meddommere

Marcus Wolder - Jens Bove - Matthias Johansen - Søren Jensen - alle med ført Pen

Det var en meget hård dom for et brandstiftelsesforsøg, og Jens appellerede dommen til Viborg Overret, hvor den blev ændret til 5 års fængsel.

Den store ildebrand i Truust 1854.

*Af Ivan Stochholm Christensen
Lærer på Fårvang skole 1972-2003*

1.

For 150 år siden blev Truust by i Tvilum sogn ramt af en stor katastrofe. Den 20. maj i året 1854 brændte det meste af byen. Landsbyen bestod dengang af fem gårde og en del huse, kro, skole, smed mv. Husene var alle stråtækte og tæt sammenbyggede. Efter en brand i 1801 var 12 gårde allerede flyttet udenfor byen.

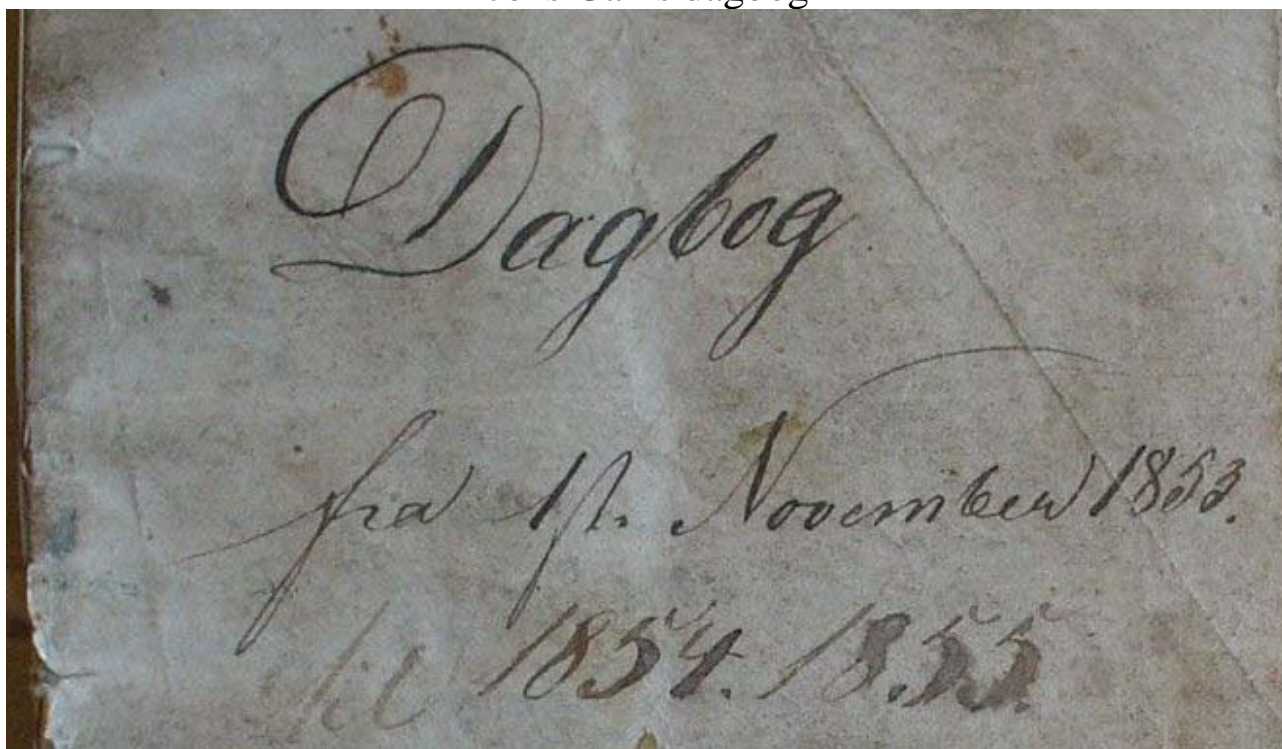
Da branden var slukket, stod der kun et hus og to gårde tilbage.

Branden var opstået i en af gårdene i byens vestlige udkant - Truustgården, hvor man havde fyret op i den store bageovn, som man havde dengang. En

kraftig blæst fra vest fik ilden til at brede sig med rivende hast fra den ene stråtækte gård til den anden. Derefter slog vinden om i sydøst, og ilden sprang tilbage og tog gårde og huse på den nordlige side af vejen med. Og med den tids brandslukningsmateriale var det ikke muligt at bekæmpe ilden. ”På den tid kendte man ikke meget til brandforsikringer, men ved fælles hjælp fik man igen bygget byen op allerede det samme år.” Sådan fortælles det bl. a. i en artikel i Silkeborg Avis i 1968.

2.

Jens Gams dagbog

Jens Gam - ”lokalsamfundets altnuligmand”, som mange af jer sikkert kender¹ - der dengang havde tømrerværksted i forbindelse med Truust kro samtidig med, at han hjalp til på kroen, fortæller i sin dagbog:

Den 20. Maj 1854:

”Arbejdet for do(Niels Jensen), samme dag, straks efter at vi havde spist til middag omtrent kl. 12 ½ opstod der ild i gårdmand Hans Jensens gård i Trust, som straks tændte i kroen som straks nedbrændte og i løbet af ½ time var foruden den Anders Madsens, Søren Thøgersens og Bertel Jensens gårde og tillige 4 huse nemlig Anders Thøgersens, Mads Jensens samt smedens og skolen brændt. Jeg selv for min part tog en ikke ubetydelig skade på både mit tøj og værktøj. Alle måtte ligge på marken om natten.”

Dagen efter ryddes der stadig op efter branden, men allerede den 22. maj rejser Jens Gam til Randers for at købe tømmer til gårdmand og kroejer Jens Nielsen....og så går det slag i slag for Gam med at skaffe materiale til opbygning af især kroen, som på dette tidspunkt ejedes af omtalte Jens Nielsen.

Maj:

24. ”Var jeg med Jens Nielsens søn i Sorring for at få lovning på mursten samt også der tale med en murer samt i Silkeborg, Gødvad, Grauballe og om Svostrup til Tvilum om aftenen.

25. Kr.Himmelfartsdag, i Tvilum, dog i Trust om eftermiddagen for at tale med Chr. Ibsen om vinduer til Jens Nielsen.

26. Rejste jeg for at købe sten til Jens Nielsen, først til Ans efter Iller Illerhuse, og _____? samt Kjellerup og derfra til Aunsbjerg for at tale med snedker Tandrup for med ham at akkordere døre til Jens Nielsens stuehus, og til Tvilum samme aften.

27. Var jeg på brandpladsen for at få resten af mjødet af kælderen (på kroen) som var skånet af ilden.

28. Akkorderet med smeden Tandrup om de sammen leveret døre til stuehuset, hvorfor han skal have 90 rigsdaler for stykket, deri ____ mat beslag til samme.

29. Arbejdet for Jens Nielsen med at rydde op og om eftermiddagen var jeg i Kongensbro for at modtage tømmer for Jens Nielsen til hans bygninger, samme dag som Laurs Mathiasen kom på arbejde til-ligemed kildemand Josef fra Sall for at sætte pumpen i stand da den var ødelagt af branden.

30. Arbejdet med ved pumpeværket.

31. Begyndte jeg sammen med Laurs Mathiasen at arbejde på et telt til beboelse for Jens Nielsens arbejdsfolk.”

Om Jens Gam også arbejder for de øvrige skadeslidte vides ikke, men mon ikke han havde nok at lave med genopbygningen af kroen – dog er der tid til andre gøremål samt lidt snedkerarbejde for skolen og gdr. Anders Madsen, som det ses af følgende uddrag fra dagbogen -

Juni:

16. Markedsdagen i Trust hvor jeg var tilstede ved skænken.

25. Var jeg i Grauballe for at købe sten til Jens Nielsen og derfra til Tvilum og modtog lægter.

26. Var jeg i Svostrup for Jens Nielsen for at sejle sten over Aen og om eftermiddagen arbejdet hjemme.

Juli:

1. arbejdede paa dørkarme og om eftermiddagen var jeg paa Allinggaard og Alling Skovgaard for at købe mursten til Jens Nielsen samt i Grauballe hvor jeg endelig fik købt nogle tusinde mursten og hjem igen om aftenen.

2. Var jeg hos Chr. Ibsen i Gullev for at hente vindueskarme men samme var ikke færdige, derfra til Sahl hvor jeg købte nogle stykker egetømmer af Fidu Sørensen og hjem til middag.

Ubetydelig arbejde om eftermiddagen.

3. Begyndt at lægge lægter paa det vestre hus.

4. Gjorde jeg en dørkarm og om eftermiddagen arbejdet paa det vestre hus.

7. Rejste jeg til Grauballe for at modtage de købte sten og samme dag til Svostrup og Aalegaard samt Nebel for at faa vogne til at køre sten for villighed og hjem samme aften.

21. Assisterede jeg branddirektionen for at assurere her i byen.

22. Rejst det vestre hus.

23. Ikke arbejdet dog var jeg henne og se paa tagsten.

24. Rejste jeg til Randers om natten for at se paa tømmer til Jens Niensens lade, hjem om aftenen og til Gjern.

25. Arbejdet for Jens Nielsen paa ladebygningen og den 26.-27 -28 og 29. ligeledes.

30. Arbejdet hele dagen paa det vestre hus.

31. Arbejdet paa stuehuset.

August:

1. Var jeg paa Søbygaard, Vadsted, Hammel, Farre, Lyngby, Ellerup, Gjern og Tvilum for at faa snedkere til Arbejdet her.

25. Arbejdet for Jens Nielsen til middag. Om eftermiddagen kom; branddirektøren fra Skanderborg som jeg var med paa taksation i Trust.

26. Var jeg ligeledes branddirektøren behjælpelig til middag og om eftermiddagen arbejdet paa vinduer til skolen og Anders Madsen.

27.-28.-29. og 30. arbejdet for Jens Nielsen..

Sådan gik den sommer for Jens Gam! Og resultatet af anstrengelserne er den Truust Kro der står i dag.

3.

Den Grønbæk præst...

I en mundtlig beretning nedskrevet omkring 1930 fortælles det:

"Afdøde Gaardejer Laurs Thøgersen i Truust har fortalt, at Chr.

Højmark (skolelæreren) havde sat ham, som dengang var ca. 16 Aar, til at holde Opsyn med Skole og Lejlighed og passe hans Kreaturer, mens han selv rejste hen og holdt bryllup, og saa skulle det netop hænde, at der bliver ildebrand i Byen og størsteparten af denne brændte.

Baade Skolen og alt Lærer Højmarks Indbo brændte med. Ilden kom op i den vestlige Del af Byen i vindhjørnet, og en Tid saa det ud, som om hele byen skulle blive lagt i Aske; men saa vendte vinden sig pludselig, og den østlige del af Byen blev sparet.

De gamle Folk paastod, at det var den Grønbæk præst, som havde vendt Vinden. Han kom ridende paa sin sorte Hoppe, da ilden rasede allerstærkest, og saa red han to gange rundt om byen, alt hvad Øget kunde strække. Ja, og saa slog Vinden om.

"Det var saan en grovdøgtig Mand po Stuelen, ua han skuld aasaa ha kund mir end set Fadervor, den sam Prejst."²

4.

En så stor begivenhed kom også i avisen dengang. Uheldigvis mangler aviserne fra den 20. maj og efterfølgende udgivelser på Biblioteket i Viborg, så det er p.t. ikke muligt at se om branden i Truust har været omtalt. Men i en opsamlende artikel den 15. juni 1815 berettes om, at der i maj

måned samme år har været en usædvanlig mængde ildebrande i Jylland. Ved to af disse brande er 2 byer, Falling i Århus amt og Truust i Skanderborg amt, næsten helt afbrændte.

Om branden fortælles videre...

I Truust faldt det største og betydeligste Tab paa Herremændenes Forsikringsforening, hvorimod Foreningen for de mindre Besiddere slap med en Erstatning til 3 Medl. af ialt 910 Rd. Ilden formodes at være opstaaet ved Bagning. —

Vi ser også her, at forsikringer ikke var et helt helt ukendt begreb.....bygningerne var forsikrede,

men vistnok ikke løsører?

5.

17. 2. 1854
Protokoll
 i undersøgelse af den i 1854 afbrændte Leilighed, som med 6 Gaarde og 4 Huse i Truust totalt afbrændte.

Allerede dagen efter branden den 21. maj afholdes der forhør i Niels Pedersens enkes gård i Truust. Forhøret holdes i anledning af at 6 gårde og 4 huse i Truust er totalt afbrændte og ledes af birkefuldmægtig exam. juris Sofus Kjellerup fra Silkeborg Birk³, en gårdmand(?) Baastrup af Tvillum og politibetjent Poulsen fra Silkeborg. Den 20 sider lange rapport m.v. i A3-format findes i "Politiprotokol for Silkeborg Birk". Den består af de brandlidtes og deres tjenestefolk

forklaringer om hvad de lavede, da branden opstod, begyndende med Hans Jensens forklaring, i hvis stuehus ilden opstod.

Rapporten er lang, skrevet med gl. håndskrift og mange steder svært læselig. Det er derfor ikke muligt indenfor "deadline" at komme nærmere ind på omstændighederne i denne omgang, men skulle nogen have lyst at læse raporten, findes den på landsarkivet i Viborg: Arkivskaber: B 63 – Løbenummer: 13.

6.

Efter Dam blev Hr. Højmark Lærer i Truust, og hans Studier brændte i den store Ildebrand, der hærgede Truust i 1854, medens han var borte for at holde Bryllup. Ca. første Februar 1857 rejste Højmark til Voel for at være Lærer der.

"Efter Dam blev Hr. Højmark Lærer i Truust, og hans indbo brændte i den store Ildebrand, der hærgede Truust i 1854, medens han var borte for at holde Bryllup. Ca. første Februar 1857 rejste Højmark til Voel for at være Lærer der.

Ovenstående skrev lærer Kristensen i Truust Skoles Embedsbog.⁴

Højmark rejste væk for "at holde bryllup": Christian Højmark blev gift i Hornstrup kirke ved Vejle den 19. maj med "pigen Anne Nielsine Jensen"! Inden brylluppet.....havde Jens Gam lavet forskellige møbler til den nye lærer i Truust skole. Hvad lærer Højmark fik lavet inden den unge kone skulle flytte ind, kan vi også læse i Gams dagbog:

November 1853:

20. Skaren fjel i stykker til en seng til lærer Højmark samt til et bord til samme. Han er nylig kaldet til lærer i Trust.

26 Arbejdet på 4 sengestolper til skolelæreren Højmarks seng.

December 1853:

1. Arbejdet paa sengene til lærer Højmark.

2. Ligeledes.

3. Ligeledes og malet dem første gang.
5. Arbejdet paa samme om formiddagen og malet det tilligemed sengeen.

6. Renset sengen med malingen og solgt uld til C. Pedersen og pakket det sammen og kørt det til hans hjem. Om aftenen indsat glas i ovennævnte vindue

7. Arbejdet paa et bord til lærer Højmark og malet hans seng der igen.

9. Arbejdet paa bund til lærer Højmarks seng samt ferniseret den.

10. Arbejdet paa bogreolen og smede bordben til en bogpresser.

11. Arbejdet paa en skuffe til lærer Højmarks bord og paa bordbladen.

Malet bordet og bogreolen m.m. og til Tvilum om aftenen.

21. Repareret samme og malet den samt et bord til lærer Højmark derefter til Tvilum for at gøre en ligkiste til den gamle.....?.

27 Rejst fra Gjern til Trust og malet 2 stole til lærer Højmark.

Januar 1854:

18. Gennemskaaren fjel til en tavle som skal bruges i Trust skole.

feb

13. og om eftermiddagen var jeg i smedien for at være smeden

behjælpelig med et kakkelvnsrør til skolen.

Marts:

26. I smedjen for Jens Nielsen samt med Lærer Højmark i marken for at afsætte agre.

Maj:

20. og skolen brændt.

September:

26. Var jeg ligeledes branddirektøren behjælpelig til middag og om eftermiddagen arbejdet paa vinduer til skolen og Anders Madsen

Oktober:

8 Ved at male vinduer og dør ved skolen.

Hvordan det nygifte lærerpar klarede sig den første tid, ved vi ikke, men de var unge – begge bare 21 år gamle. Skolen blev bygget op på den plads, hvor bygningen fra Baunskilde Mejeri nu ligger. Den var grundmuret, men alt for lille, navnlig hvad lejligheden angik.

"Fribolig af Grundmur, ny men meget indskrænket" hedder det i Berings skolestatistik i 1859. Lærer Boesen, der var lærer i Truust fra 1875-85 skriver i sine erindringer fra 1935 at to lærere døde af tuberkulose/brystsyge i skolen. Allerede i 1882 bygges der da også en ny skole "udenfor byen" og tættere ved skolelodden, og den står der endnu!

Efterord

Som det fremgår at ovenstående beretninger, er der her 150 år efter naturligt nok flere forskellige varianter af omstændighederne ved den store brand. Et sted er det også fortalt, at branden fandt sted den 7. juli 1849, den dag tyskerne under treårskrigen forlod Truust efter at have drukket al kroens mjød.....!

Som om så meget andet, finder vi nok aldrig den endelige sandhed, men det er vigtigt at fortælle historierne.....og nogen gange skrive lidt ned ...!

Nogle af de huse, der blev bygget op efter branden i 1854, bl. a. kroen, står endnu, selvom meget sikkert er lavet om?

Flere af dem har sten, der bærer stemplet ”Truust Teglværk”, og det er hævdet, at murstenene findes med årstallet 1854!?

Dette teglværk, lå et par kilometer syd for byen, hvor nu sommerhusområdet Teglgårdsparken er.

Teglværket virkede efter sigende fra ca. 1850-1910 og hænger sammen med pramfartens storhedstid. Endvidere har Michael Drewsen været med til at grundlægge det, så det har ikke været et alm. bondeteglværk!

Hvorfor rejser Jens Gam omegnen tyndt efter mursten, hvis der er et lokalt teglværk? Er der en sammenhæng mellem branden og tidspunktet for oprettelsen af teglværket? Eller var de lokale sten bare for ringe, sådan som nutidens håndværkere mener?

Trust eller Truust - Byen på ”de karrige jorde” levede videre efter katastrofen og blev hjemsted for de store årlige markeder – indtil banen kom til Fårvang i 1908.

Bagord

Da ”historien” er foranderlig kan evt. opdateringer findes på <http://ivan.stochholm.person.emu.dk>

Kilder:

Dannemands artikel: Silkeborg avis 1968.
 Landboliv: Red. Else Marie Lindblom(1988).
 Truust Skole 1901 - embedsbog v. Lærer kristensen(Privat).
 Jens Gams dagbog (findes på lokalhistorisk arkiv i Gjern).
 Lærer Asbæks noter og afskrifter fra 1930erne(Privat).
 Kirkebogen: Tvilum sogn. Vejle sogn.
 Fra Grønbæk Præstegaard: Olaf Jessen.
 Retsbetjentarkivet: Politiprotokol for Silkeborg Birk 1. og ”en gammel arkivrotte”.

Noter:

-
- 1 Jens Gam.....om Jens Gam kan der læses mere i Landboliv. Og i Brudstykker fra Blicher-egnen kan Gams beretning fra treårskrigen læses.
 - 2 Pastor P. Jessen: Kapellan i Grønbæk 1853-55. Senere præst sammested.
 - 3 Fra den 1. maj 1854 er jurisdiktionen Silkeborg Birk oprettet. S. Kjellerup er netop ansat som fuldmægtig ved Birket. Et billede af S. Kjellerup kan ses på side 119 i bogen "Af Silkeborg Handelsplads Historie".
 - 4 Lærer Kristensen var lærer i Truust Skole fra 1885-1916

Herremanden på Gravballegård.

På Gravballegård boede for mange år siden en herremand, som var slem til at plage sine bønder. Endelig døde han så, og blev fuldt til graven af en stor skare, som kun glædede sig over hans død. Men da følget kom tilbage fra kirken forvandlede deres hovmodige glæde til skræk, for på en af stalddørene sad herremanden og galede som en hane. Fra nu af var det rent galt med spøgeriet. Derfor måtte man til sidst hente Grønbæk præsten, så han kunne mane spøgelset ned.

Det lykkedes da også for præsten at mane det ned i et kær tæt ved gården og for en sikkerheds skyld rammede man en pæl igennem det for at være helt sikker på det ikke gik igen.

Pælen stod der i mange år og det fortælles at når nogen rokkede med pælen lød det nede fra dybet: Rok bedre op, rok bedre op.

Herremanden paa Grauballegaard gik igen